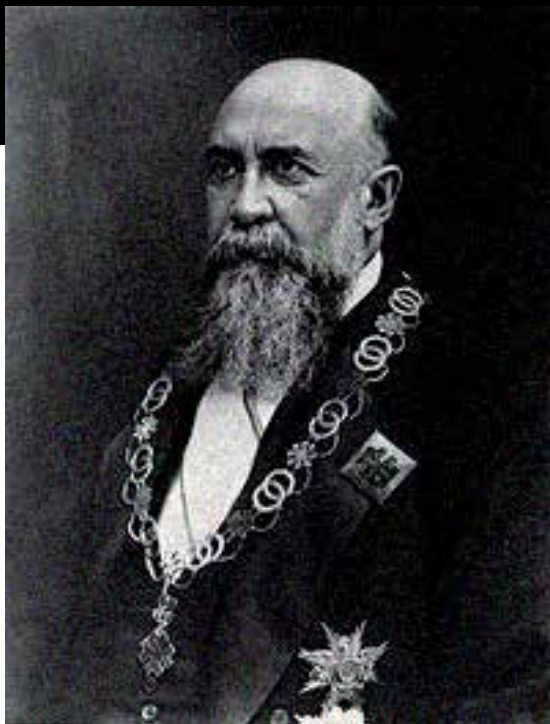

Nicolae Iorga

VATICANUL ȘI REVIZIONISMUL UNGURESC*

Prof.univ. dr. Petre ȚURLEA²

De multe ori, în perioada interbelică, Vaticanul s-a plasat de partea ungarilor în dorința acestora de încălcare a Tratatului de la Trianon. Cel mai important a fost ajutorul dat Bisericii Romano-Catolice maghiare din Transilvania de a intra în posesia unor averi aparținătoare, prin Tratatul de la Trianon, Statului Român. Averile respective constituiau patrimoniul așa-zisului Status Romano-Catolic. Instituția fusese înființată la sfârșit de Ev Mediu, de către deputații catolici din Dieta Transilvaniei, pentru a avea grijă de averile Bisericii Catolice din Principat.

În 1581 și 1583, partea cea mai mare a averilor respective fusese donată de Regele Poloniei, care era și principe al Transilvaniei, Báthory István, și pusă în administrarea călugărilor iezuiți și folosul Universității

ții din Cluj, cu titlu perpetuu. În secolul al XVIII-lea, Ordinul Iezuit a fost desființat. Averile Statusului, cărora li s-au adăugat noi moșii dăruite de Maria Tereza, au intrat în proprietatea Statului Austriac, administrate fiind de o Comisie Catolică.

Odată cu înființarea Dualismului Austro-Ungar, 1867, au intrat în posesia Statului Ungar. Baronul Jozsiká, președintele Comisiei Catolice a reînființat Statusul Romano-Catolic în 1873, fără a avea nicio aprobare din partea proprietarului de drept din acel moment, Statul Maghiar. Astfel reînființat, Statusul a fost tolerat de autorități, fără a obține vreodată aprobarea de a reentra în posesia averilor; repetatele sale cereri au fost respinse de Parlamentul de la Budapesta, ultima dată în 1916. Astfel, până la dispariția Austro-Ungariei, la sfârșitul Primului Război Mondial, proprietar a rămas Statul Ungar.

În 1920, articolul 45 al Tratatului de la Trianon va consemna: „Ungaria renunță, în ce o privește, în favoarea României, la toate drepturile și titlurile asupra teritoriilor fostei Monarhii Austro-Ungare situate dincolo de frontierele Ungariei”. Așadar, toate averile Statusului aflătoare în România reveneau Statului Român. Dar, în perioada interbelică au fost făcute numeroase încercări, în final reușite, de a ocoli prevederile Tratatului de la Trianon, întrucât posesiunea averilor Statusului oferea o importantă sursă de alimentare a revizionismului maghiar.

Pentru a lămurii definitiv situația – problema fiind internaționalizată, prin plasarea Sfântului Scaun de partea Bisericii Romano-Catolice Maghiare din Transilvania – Carol al II-lea a hotărât, în 1931, înființarea unei Comisii speciale condusă de profesorul universitar clujean Onisifor Ghibu. Comisia a alcătuit trei lucrări științifice masive: *Un anacronism și o sfidare – Statusul Romano-Catolic Ardelean*, Cluj, 1931 (453 pagini); *Acte și documente ale Statusului Romano-Catolic Ardelean*, Cluj, 1933 (880 pagini); *Acțiunea catolicismului unghuresc și a Sfântului Scaun în România întregită*, Cluj, 1934 (1.100 pagini). Toate atestă – pe baza arhivelor românești, maghiare, austriece, a celor de la Vatican – justetea tezei că averile Statusului Romano-Catolic aparțineau de drept Statului Român.

Prim-ministrul de atunci, Nicolae Iorga, Regele Carol al II-lea și diplomatul Nicolae Titulescu – au fost de acord cu concluziile Comisiei, într-o primă fază. Însă, profitând de deruta din ultima lună a guvernului Iorga, cu ajutorul ministrului Justiției, greco-catolicul Valer Pop, și al ministrului de Externe, catolicul Dimitrie Ghica (fratele viitorului cardinal catolic Vladimir Ghica), se va semna, în mai 1932, la Roma, cu Sfântul Scaun – care făcuse presiuni diplomatice majore – o înțelegere

care însemna, practic, împrăștierea Bisericii Romano-Catolice maghiare din Transilvania cu averile Statusului Romano-Catolic. Înțelegerea avea o semnificație mult mai gravă: fiind încălcat un articol din Tratatul de la Trianon, întreg Tratatul era pus sub semnul unei posibile revizuirii. Așadar, o victorie majoră a revizionismului unguresc și un pericol major pentru România Mare³.

Un lung *Raport adresat Majestății Sale Regelui Carol al II-lea despre misiunea mea la Roma și chestiunea Statusului Romano-Catolic Ardelean și despre peripețiile prin care a trecut această chestiune, de la 31 august 1931 și până la 25 martie 1934*, era alcătuit de Onisifor Ghibu și datat 15 aprilie 1934⁴. Pentru înțelegerea oneroasă de la Roma erau considerați vinovați: Biserica Romano-Catolică maghiară din Transilvania, ajutată de conducerea Bisericii Catolice din Ungaria și de reprezentanții Sfântului Scaun. Se indica și faptul că atât catolicii, cât și greco-catolicii români se situaseră de partea ungarilor, fiind legați de aceștia prin dependența comună de Papalitate; s-a dovedit, astfel, încă odată, în perioada contemporană, că această dependență era pusă, spre deosebire de secolul al XVIII-lea, mai presus de interesul național românesc.

Ministrul de Externe în guvernul Iorga, catolicul Dimitrie Ghica, „lucra pe sub ascuns” ca să zădărnicească misiunea lui Onisifor Ghibu; iar Valer Pop, care fusese ministru al Justiției până în ianuarie 1932, președinte al Asociației Greco-Catolicilor din România, a favorizat și el Vaticanul. Se adaugă Nicolae Petrescu-Comnen, care, deși ortodox (avea veleități fanteziste de ascendență bizantină), menaja excesiv relațiile cu Sfântul Scaun, pentru că, în cazul răcirii acestora, credea că și-ar pierde postul diplomatic la Roma. S-a do-

vedit, și cu ocazia aceasta, că Concordatul cu Papalitatea, din 1929, avea prevederi explozibile în dauna României. Din partea Bisericii Romano-Catolice maghiare din Transilvania s-a dus la Roma, pentru a cere să i se cedeze Statusul, episcopul de Alba Iulia, Majláth Carol Gusztav. L-a însoțit monseniorul Dolci, nuntial papal la București, partizan înfocat al ungarilor. Și, cu toate că nu avea niciun drept să participe la tratative, cardinalul Seredi, Primat al Ungariei; faptul dovedind plasarea problemei Statusului în politica revizionistă a Ungariei. Toți aceștia amenințau că în cazul opoziției României, se va face un „Memoriu” la Societatea Națiunilor. Li s-a alăturat și un lider important, în plan politic, al ungarilor din România, senatorul Gyárfás Elemér. Și, ca să fie totul clar, guvernul de la Budapesta și-a dat tot sprijinul, prin Legația sa la Roma.

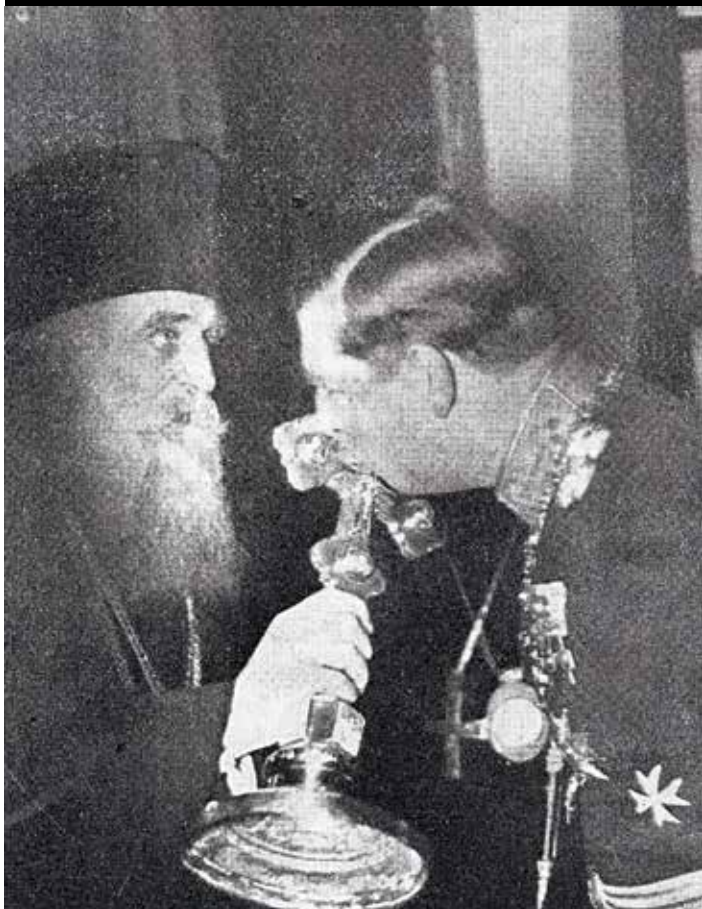
Problema a ajuns și în fața Justiției. „Parchetul Tribunalului Cluj – scria Onisifor Ghibu – care vedea în problema Statusului Catolic o gravă prejudiciere a Statului Român, a inițiat cercetări paralele. [...] Parchetul s-a convins că Statusul Catolic este un uzurpator al Statului Român și că se impun măsuri urgente de asigurare a intereselor și prestigiului acestuia. În consecință, s-a permis judecătorului de instrucție să pună imediat sechestru penal asupra întregii gestiuni a Statusului Catolic”. Dar, măsurile Parchetului nu au fost aprobate de Ministerul Justiției. Lucrurile au rămas neclare și după o dispută în Senat, la 12 februarie 1932. În context, ministrul Valer Pop, „câștigat de unguri”, dădea un interviu ziarului „Erdélyi Lapok”, condus de Gyárfás Elemér, cu concluzia: „În baza cercetărilor mele, pot declara deja de pe acum că, confiscarea și luarea în stăpânire a averii Statusului Catolic de către Statul Român e o eroare”.

La 7 mai 1932 se încheie un „acord secret” cu ungarilor, sintetizat de Onisifor Ghibu: „1. Se menține Statusul Catolic; 2. Se stabilește, fără nicio verificare, că toate bunurile care sunt azi în posesiunea sau administrarea Statusului Catolic sunt bunuri de caracter ecleziastic și aparțin Diecezei Catolice de rit latin de Alba Iulia”. 3. Bunurile respective erau reprezentate în fața Legii de Episcopia de Alba Iulia. 4. Dreptul de proprietate al Episcopiei de Alba Iulia urmează a fi înscris în cărțile funciare. 5. Concomitent, se declară aprobat și Statutul organic al Statusului Catolic”.

Onisifor Ghibu credea că atitudinea lui Nicolae Iorga a fost „inexplicabilă”, iar Acordul era „un monstru juridic”. De asemenea, menționa că, susținând puternic Biserica Romano-Catolică maghiară în obținerea averilor Statusului, „Roma a devenit un focar al irendentismului unguresc”.

În *Memoriul* către Carol al II-lea, Ghibu trăgea concluzii alarmante: „Catolicismul unguresc este o primejdie mortală pentru România”. Și-i cerea Regelui să intervină pentru a salva „drepturile profund primejdite ale Statului Român”. Chiar lansa o amenințare: „Dacă M.V. nu veți îmbrățișa personal această problemă *ea va fi rezolvată de Națiune* (s.n.), pe căile pe care i le vor impune împrejurările”. Carol nu a ascultat îndemnul și nici nu s-a speriat de amenințare. Aprobând cedarea Statusului, a creat o sursă majoră de venituri pentru revizionismul unguresc⁵.

Deși nu la nivelul preconizat de Onisifor Ghibu, *Acordul* de la Roma din mai 1932, a trezit proteste în lumea românească. Biserica Ortodoxă Română (în continuare B.O.R.) s-a manifestat în două momente majore. În octombrie 1932, avea loc la București Congresul Național Bisericesc al B.O.R. În *Raportul* pre-

zentat, Patriarhul Miron Cristea spunea: „Biserica Romano-Catolică capătă un privilegiu pe care nu l-a avut nici sub Ungaria. Averile Statusul Catolic [...] devin de drept ale ei, prin Convenția încheiată între reprezentanții Guvernului Român și Sfântul Scaun în mai 1932. Averi care, după dreptul internațional, trebuiau să revină Statului Român, se dau astfel Bisericii Catolice fără nicio rezervă”⁶.

Iar Asociația „Andrei Șaguna” a preoților ortodocși din Mitropolia Transilvaniei, întrunită în Congres la Cluj, la 6 noiembrie 1933, hotărâ să lupte cu toate mijloacele contra *Concordatului* și *Acordului* de la Roma⁷. În martie 1933, însuși Consiliul Juridic al Ministerului Afacerilor Străine a dat aviz negativ ratificării în Parlament a *Acordului* de la Roma⁸. În 1933-1934 au fost mai multe intervenții în Justiție din partea celor care se opuneau *Acordului*. La 4 iulie 1933, Tribunalul Cluj, Secția a II-a, concluziona: „*Acordul* de la Roma n-are valabilitate, nefiind validat de Parlament. Statusul Romano-Catolic rămâne organ al Ministerului Cultelor”⁹.

Presa centrală românească a înregistrat disputa și, în general, a condamnat atribuirea averilor Statusului către maghiari. Ecourile din

presă s-au întins pe trei ani. În decembrie 1934, ultimul articol pe această temă apărea în „Adevărul”¹⁰. Se prezentau lucrările Congresului Asociației Credincioșilor Ortodocși din 28-29 octombrie 1934, ținut la Sibiu. Aici, sub semnătura lui Sextil Pușcariu, președintele acestuia, și a secretarului general Ion Mateiu, se emisese un *Memoriu*, în care era vizat și Statusul. „8. Se constata cu îngrijorare că [sic!] catolicismul din România [...] devine din ce în ce mai agresiv. F.O.R.-ul (Forul Ortodox Român - n.n) respinge cu indignare atacurile sistematice împotriva ortodoxiei [...]. Acestei acțiuni a catolicismului, pe care o considerăm primejdioasă nu numai Ortodoxiei, ci și însuși Statului Român, F.O.R.-ul îi opune hotărârea sa nestrămutată de a păstra neatins drepturile Bisericii dominante. [...] Respingem încercarea de a acapara pe seama catolicismului unguresc fonduri aparținătoare în mod legal exclusiv Statului Român, ca succesor de drept al fostului Stat Ungar. 9. Cerem ca așa-zisul acord încheiat la Roma, în 30 mai 1932, cu Vaticanul, acord prin care s-a încercat în mod subversiv, să se legalizeze o instituție maghiară anticanonică, ilegală și primejdioasă Statului Român, să fie declarat nul și neavenit, fie printr-un act de guvernământ, fie prin votul Parlamentului, fie prin Justiție, pentru ca, astfel, Statul Român și Universitatea din Cluj să intre în posesia averilor deținute în mod ilegal de Statusul Romano-Catolic Ardelean, averi în mare parte de origine ortodoxă”¹¹.

În același număr din „Adevărul” este publicat și un interviu al lui Sextil Pușcariu. Se menționa că problema Statusului Catolic declanșase în Transilvania profunde nemulțumiri și frământări. Avera Statusului se ridica, în momentul cedării ei, la 1,5 miliarde lei; *Acordul* din 1932 nu a ținut seamă de documentele istorice; averile cedate aparținuseră, înaintea Trianonului, Statului Ungar, deci după Trianon, aparțineau Statului Român. „Așadar, *Acordul* cu Vaticanul e lovit de nulitate, bunurile trebuind să revină României”. Ca urmare, Sextil Pușcariu cerea Guvernului să nu-l ratifice. Ziarul consemna și faptul că, în 2.400 biserici din Transilvania se ținuseră adunări cu enoriașii din parohiile respective, în care s-a protestat împotriva *Acordului*; participaseră sute de mii de credincioși, organizator fiind Asociația Credincioșilor Ortodocși și Forul Ortodox Român. Protestelor din Transilvania li s-au alăturat cele ale mai multor organizații din Vechiul Regat, între care și foarte puternica Societate Ortodoxă a Femeilor Române, condusă de Alexandrina Cantacuzino.

Cea mai importantă acțiune prin care se putea bloca cedarea averilor Statusului Romano-Catolic a fost dezbaterile în Parlament, din

decembrie 1931-februarie 1932. A început în ședința Senatului din 21 decembrie 1931, zi în care „Universul” scrisese că episcopul romano-catolic de Alba Iulia beneficia de sume substanțiale din partea Statului Român, în timp ce, „prin așa-zisa instituție a Statusului Catolic din Ardeal ce, după Unire, cad deplin drept în patrimoniul Statului Român”. În plus, spunea în Senat părintele Petre Partenie, episcopul Majláth din Alba Iulia „este un iredent față de Patria Română”. Fostul secretar general de la Culte, Alexandru Borza, afirmase și el că „avem de a face cu o instituție absolut ilegală și primejdioasă Țării, care ar trebui imediat dizolvată”. „Universul” se arăta ferm împotriva episcopului Majláth¹². Senatorul Partenie anunța o interpelare pe tema Statusului. În ședința respectivă a Senatului, în legătură cu episcopul Majláth s-a produs o dispută. Senatorul Sandor Jozefs de Packé a sărit în apărarea episcopului, pe care-l considera „un patriot și un bun român. Nu este iredentism, domnilor. [...] Este un om și un preot sfânt”. Replica a venit din partea senatorului Laurențiu Oanea, care se arăta indignat de „formulările îndrăznețe”, și adăuga: „Este recunoscut că [...] episcopul Majláth [de la Unire] a făcut tot ce i-a stat în putință, pe de o parte ca să compromită prestigiul Bisericii Române Unite cu Roma, iar pe de altă parte, a făcut tot ce i-a stat în putință contra unității Statului Român. [...] Toate legăturile și le face la Budapesta”¹³.

Disputa în Parlament va continua, pe larg – cu incursiuni istorice și cu prezentarea acțiunilor antiromânești ale reprezentanților Bisericii Romano-Catolice maghiare din România – în februarie 1932. Laurențiu Oanea anunța o interpelare la adresa prim-ministrului Nicolae Iorga „asupra politicii Guvernului Român relativ la chestiunea Statusului Romano-Catolic

din Ardeal”. Se asocia părintelui Partenie, de la intervenția căruia apăruseră „unele fapte și măsuri jignitoare pentru prestigiul Statului Român, incompatibile cu suveranitatea Statului nostru constituțional, profund păgubitoare administrației Departamentului Cultelor și intereselor românești”. Se afirma că, dintr-o problemă de administrație internă devenise o problemă diplomatică, prin introducerea în dispută a Sfântului Scaun. Iar tergiversarea rezolvării „încurajează și promovează politica iredentă de un extrem șovinism contra României, pe care o susțin din veniturile Statusului Romano-Catolic”.

Partidul Maghiar declarase formal, pe 6 februarie 1932, „război pe această chestiune”¹⁴.

Interpelarea va fi prezentată în ședința Senatului din 12 februarie 1932, în prezența lui Nicolae Iorga¹⁵. Laurențiu Oanea acuza inițiativa Guvernului de a începe, pe tema Statusului, convorbiri cu Sfântul Scaun, acuza și activitatea reprezentanților Episcopiei Romano-Catolice de Alba Iulia la Roma – care se folosiseră de documente neveridice; făcuseră „tot ce au putut pentru a compromite România în fața Sfântului Scaun și a forurilor internaționale”; o propagandă ostilă care servește „scopuri politice contrarii Statului. [...] Propagă, numai în mod șovinist și numai pentru unguri, ideea autonomiei acestei instituții”.

Cu încălcarea Legii, Statusul își aprobase, în 1930, *Statutul organic*, trimis la Roma fără aprobarea Guvernului. În *Statut* se ștergea dreptul de proprietate al României, trecându-l asupra episcopului de Alba Iulia. De asemenea, Statusul s-a sustras de la orice control al Guvernului român. Școlile maghiare subordonate au fost puse „în serviciul idealului politic maghiar”. Senatorul se alătura concluziilor Comisiei istorico-juridice condusă

de Onisifor Ghibu, cerând lichidarea Statusului; toate bunurile acestuia trebuiau să intre în posesia Statului Român. Gyárfás Elemér, senator și președinte al Statusului, răspundea pe larg, cu o morgă didactică. Folosea chiar o formulă des întâlnită în discursurile reprezentanților ungarilor din România, atunci când erau învinuiți de falsificarea textelor unor documente: la mijloc – în cazul documentelor mistificate prezentate Sfântului Scaun – nu fusese o intenție răuvoitoare, ci „o greșeală de traducere”. Acuzațiile din volumele lui Onisifor Ghibu erau considerate „învinuiri nedrepte”.

Intervenind în dispută, Nicolae Iorga a avut o atitudine împăciuitoare; punea la îndoială cărțile lui Onisifor Ghibu, considerat „erudit foarte zelos”, dar care „nu are spirit istoric”. De aceea, nu l-a numit și pe acesta în Delegația care trata *Acordul* de la Roma. Iorga emitea o teză evident greșită: Sfântul Scaun este „o autoritate înaintea căreia nimeni nu are a cuteza să spună niciun cuvânt”. Deși, se demonstrase istoric faptul că față de români, imparțialitatea și onestitatea Papalității nu existase în foarte multe momente, începând cu ruperea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania în 1700. Mai mult, Iorga anunța că va trimite pentru discuțiile de la Roma un ministru catolic, Valer Pop, cu toate că, după Unire, Biserica Greco-Catolică ascultase în primul rând de Papă, opunându-se reunificării bisericilor românești. În sfârșit, prim-ministrul se amăgea cu ideea că Statusul va aparține în mod egal Bisericii Romano-Catolice maghiare și Bisericii Greco-Catolice românești. Dar, niciun român nu va intra în Conducerea Statusului, și niciun leu din fondurile acestuia nu va fi îndreptat către românii transilvăneni. Astfel, Guvernul Iorga, la cererea Regelui Carol al II-lea, a făcut o greșeală evidentă. Fără să-

și dea seama, Nicolae Iorga a contribuit, prin *Acordul de la Roma*, la susținerea revizionismului unguresc.

Cu toate protestele, hotărârea din mai 1932 a rămas în vigoare. Averele Statusului Romano-Catolic au intrat în proprietatea Episcopiei Maghiare de Alba Iulia. Gyárfás Elemér, președintele laic al Consiliului Diecezan Romano-Catolic de Alba Iulia, va deveni și președinte al Comitetului de Direcție al Statusului; vicepreședinte era Inczedy Jxon Odon. Chiar dacă au încercat, autoritățile Statului Român nu s-au putut amesteca în niciun fel în activitatea Statusului.

Într-un raport al DGP din 16 februarie 1936, se menționa faptul că se făceau, de către Comitetul de Direcție, „abuzuri financiare”. Contraatacând, Comitetul amenința că se va plânge Sfântului Scaun de „ingerințele politice”, și va cere o audiență la Carol al II-lea.

O delegație a Statusului va merge, într-adevăr, la București; a fost primită doar de ministrul secretar de stat Valer Pop – tocmai cel care se plasase de partea ungarilor în tratativele de la Roma din 1932. Cu o maximă bunăvoință, ministrul greco-catolic a dat delegației Statusului „deplină satisfacție”¹⁶. (Din cauza aceluiași fel de atitudine a reprezen-

tanților Statului Român, acesta a pierdut și în litigiile de proprietate cu ordinele călugărești catolice ungurești, cu care au fost multe procese¹⁷.)

Juridic, problema Statusului Romano-Catolic și a ordinelor călugărești catolice nu fusese finalizată până în 1939, când noul Minister pentru Minorități, prin Secția sa Juridică, a alcătuit un material extins, incluzând și evoluția istorică a problemei și stagiul în care se ajunsese în acel moment¹⁸. În 1939 tot mai erau litigii între Statul Român și, pe de o parte ordinele călugărești maghiare (minorității, premonstratenzii, piaristii ș.a.), iar pe de altă parte cu Statusul Romano-Catolic (sub noua sa denumire, adoptată în 1932, de Consiliul Diecezei Catolice de Rit Latin de Alba Iulia).

Autoritățile române au fost obligate, în mai multe rânduri, să ia măsuri față de încadrarea acestor organizații catolice în mișcarea revizionistă. Ca urmare, acestea au acționat în judecată Statul – fiind vizate Ministerul Educației Naționale, al Agriculturii și Domeniilor, al Sănătății și Asistenței Sociale, Primăria Timișoara. Multe din procese erau încă, în 1939 în curs.

La baza acestei evoluții stătea o problemă de drept: a personalității juridice a ordinelor călugărești, dreptul acestora de a deține bunuri în proprietate; în caz că se refuza acest drept, bunurile respective reveneau Statului, ele nemaiputând furniza suport material pentru acțiunea revizionistă. Se aduceau în discuție atât actele de constituire a ordinelor (bule papale, diplome etc.), cât și elemente de legislație românească: Legea pentru persoanele juridice din 1924, Legea Cultelor din 1928, Concordatul cu Sfântul Scaun din 1929, Acordul cu Sfântul Scaun din 1932.

Pentru Status se adăugau prevederi ale Tratatului de la Trianon. Așadar, un teren vast de interpretări. Validitatea *Acordului* cu Sfântul Scaun din 1932 privind Statusul era, în 1939, incertă, deoarece el fusese doar semnat și publicat, nu și ratificat; ceea ce, în mod normal însemna că nu intrase legal în vigoare, deși Consiliul Diecezei Catolice de Rit Latin de Alba Iulia (noua denumire a Statusului) funcționa fără restricții din 1932. Se menționa faptul că, în repetate rânduri, Nunciatura Apostolică de la București a făcut presiuni pentru rezolvarea Problemei. Uneori insistența acesteia depășea limitele diplomației. A devenit, astfel, și mai clară plasarea Sfântului Scaun de partea ungarilor, care doreau folosirea veniturilor Bisericii Romano-Catolice din România de către forțele revizioniste. (Noi intervenții avuseseră loc la 30 noiembrie 1938 și la 27 martie 1939.)

Secția Juridică a Ministerului pentru Minorități indica, în 1939, mai multe soluții. Se afirma că „este preferabilă rezolvarea pașnică”, față de eventualele „soluții judecătorești”. Motivul: „Statul Român are interes politic neîndoios de a avea raporturi amicale cu Sfântul Scaun”. Se adăuga speranța că încheierea litigiilor ar da organizațiilor catolice respective „un statut compatibil cu interesele superioare ale Statului”; speranța că se va ajunge, astfel, la „o destindere a raporturilor dintre Stat și minoritarii de rit catolic”, având în vedere și „conjunctura actuală”.

Dintre soluțiile propuse: micșorarea „numărului exagerat” al ordinelor călugărești catolice din România; un control al Statului asupra funcționării acestor ordine, în schimb recunoscându-li-se personalitatea juridică; rămânerea în proprietatea ordinelor doar a bunurilor asupra cărora au documente de proprietate. Pentru aceste reglementări urma să se instituie o comisie mixtă.

Consiliul de Miniștri hotărâse, la sfârșitul lui 1938, o atare comisie, fiind presat de „propaganda, cu totul dăunătoare intereselor generale ale Statului [...], în Țară (în Transilvania în special) în legătură cu bunurile ce fac obiectul litigiilor. Această propagandă amenință să învenineze grav raporturile dintre populațiile din Transilvania”.

Așadar, rezolvarea ce dădea câștig de cauză Bisericii Romano-Catolice maghiare era impusă nu din considerente de drept, ci politice; era o nouă cedare a Statului Român în fața revizionismului unguresc. Din partea Guvernului de la București, în Comisia Mixtă erau Lucian Borcea (fost decan al Baroului Sibiu) și Ion Coroiu (fost decan al Baroului Brașov); iar din partea catolicilor Camil Negrea și Gyárfás Elemér (președintele Statusului). În final, Co-

misia a fost aprobată de Guvern, la 18 martie 1939 – cu toată opoziția Ministerului Educației Naționale. Discuțiile din Comisie nici nu mai aveau rost de facto, bunurile fostului Status Romano-Catolic și ale ordinelor călugărești erau deja în mâna Bisericii Catolice maghiare; veniturile lor susțineau, direct sau indirect, revizionismul Budapestei.

Astfel s-a ajuns la o rezolvare nefavorabilă României. Cu contribuția mai multor factori: Biserica Romano-Catolică maghiară din Transilvania; forțele politice ungurești din România; Statul Ungar; Sfântul Scaun. Prin urmare, se poate constata faptul că alianța antiromânească făcută în jurul catolicismului, cuprindea minoritatea maghiară din România, Sfântul Scaun și Ungaria. Ea corespundea alianței politice antiromânești, care exista deja, între Italia lui Mussolini și Ungaria lui Horthy. De remarcat că Papa se comportase la fel ca fascismul italian; ceea ce poate fi interpretat și ca o actualizare a urii vechi împotriva „schismaticilor” ortodocși, ură care provocase, în 1700, spargerea unității religioase a românilor. Sfântul Scaun era, evident, de condamnat, chiar mai mult decât Ungaria – care-și anunța deschis țeluri antiromânești, pe când Vaticanul și le ascundea cu viclenie iezuită, deși acționa la fel de tenace împotriva României.

Dar, fărădelegea nu s-ar fi putut face fără ajutorul unora din cei aflați în conducerea României: Carol al II-lea, miniștrii greco-catolici și catolici, care puneau interesele Papei mai presus decât cele ale României. De mirare este faptul că Nicolae Iorga s-a lăsat înșelat, căzând pradă perfidei acțiuni antiromânești.

VATICAN AND HUNGARIAN REVISIONISM

In many situations in interwar period the Va-

tican sustained the Hungarians in their wish to disobey the Trianon Treaty provisions. The most important support was given to the Hungarian Roman Catholic Church from Transylvania in order to obtain assets that by the Trianon Treaty were of the Romanian state.

Keywords: King Carol II, Nicolae Iorga, Hungarian Roman Catholic Church from Transylvania, Romania, Onisifor Ghibu

NOTE

*Din volumul I al seriei Români și unguri, în curs de apariție la Editura Enciclopedică, București.

2 Membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România.

3 Verdictul Comisiei din 1931, conform căruia proprietățile Statusului Romano-Catolic aparțineau de drept Statului Român, a fost reconfirmat de o altă Comisie guvernamentală, în perioada 1946-1948, condusă tot de Onisifor Ghibu. Vezi Petre Țurlea, Români și unguri 1940-2011, Ploiești, Editura Karta-Graphic, 2011, p. 685.

4 Onisifor Ghibu, Acțiunea catolicismului unguresc și Sfântul Scaun în România întregită, Cluj, Institutul de Arte Grafice Ardealul, 1934, pp. VII-CV.

5 În timpul prezentării scrisorilor de acreditare la Vatican ale noului ministru al Bucureștilor, Vasiliu, la 20 iulie 1932, Papa s-a arătat foarte binevoitor. Se raporta la București că „Sfântul Părinte mulțumește Suveranului [Regele Carol al II-lea] pentru executarea Concordatului și recentului Acord pentru catolici, care vor fi totdeauna cei mai credincioși supuși ai Regelui. [...] Atmosfera a fost de vie simpatie și cordială solitudine”. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (în continuare A.M.A.E.), fond 71, Vatican, vol. XX, f. 9.

6 „Biserica Ortodoxă Română”, revista Sfântului Sinod, 1932, p. 689.

În mai multe rânduri, poziția patriarhului Miron Cristea față de acțiunile Bisericii Catolice maghiare din România a fost criticată de Nunțiul Papal de la București. Vezi și A.M.A.E., fond 71, Vatican, vol. XX, f. 168.

7 Apud Onisifor Ghibu, Op. cit., pp. 896-898.

8 Ibidem, p. 903.

9 Ibidem, pp. 844-875. Procesele pe tema legalității cedării averilor Statusului Romano-Catolic vor continua. Supărat, Nunțiul Apostolic la București, la 12 noiembrie 1938, a intervenit la secretarul general al Ministerului de Externe. Ca urmare, Ministerul i-a cerut la 13 noiembrie 1936, avocatului Ovidiu Demetrescu, din Contenciosul Ministerului Instrucțiunii Publice, să amâne toate procesele privind Statusul. (A.M.A.E., fond 71, Vatican, vol. XX, ff. 123-124). La 12 ianuarie 1937, Ministerul de Externe, prin Alexandru Cretzianu, cerea noi amânări ale proceselor. (Ibidem, ff. 125-126). Era o evidentă dorință a unor autorități centrale ale Statului Român de a stinge aceste procese, pentru a da satisfacție Vaticanului. Sistemul juridic, însă, s-a arătat refractar. Ultima mențiune arhivistică asupra problemei respective datează din 27 mai 1938 – o notă către Ministerul de Externe, în urma unei adrese a Nunciaturii Apostolice de la București. Consiliul Diecezan din Alba Iulia (noua denumire a Statusului) avea un proces încă din 1931, în curs la Tribunalul Cluj. 60 membri ai acestui Consiliu erau acuzați de fraude în dauna Statului Român. La 13 aprilie 1938, judecătorul de instrucție îi citase pe cei 60, care erau amenințați cu trimiterea în fața Tribunalului Militar. (Ibidem, f. 250).

10 „Adevărul” din 18 decembrie 1934.

11 Un exemplar la A.M.A.E., fond 71, Vatican, vol. XX, f. 114.

12 „Universul” din 21 decembrie 1931.

13 „Monitorul Oficial”, III, Dezbaterile parlamentare. Senatul, nr. 23 din 16 ianuarie 1932, Ședința din 21 decembrie 1931, pp. 462-464.

14 Idem, nr. 27 din 13 februarie 1932, Ședința din 6 februarie 1932, pp. 462-464.

15 Idem, nr. 30 din 25 februarie 1932, Ședința din 12 februarie 1932, pp. 744-766.

16 Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond DGP, dosar nr. 50/1936, ff. 1-3.

17 Vezi și A.M.A.E., fond 71, Vatican, vol. XX, ff. 137-140.

18 Ibidem, ff. 423-431.